

İLSAM Akademi Dergisi

Journal of ILSAM Academy

ISSN 2757-9212

KİTÂBU'L- BEDÎ'

(Ebû'l-Abbâs Abdullâh b. Muhammed el-Mu'tezz-Billâh b. Ca'fer el-Mütevekkil-Alellah el-Abbâsî, nşr. Ignatius Krachkovsky. Beyrut: Dâru'l-Mesîra, 3. Baskı, 1982, 97 s. ISBN: 0138831)

Dr. Öğr. Gör. İbrahim Aydın, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, ibrahimaydin@osmaniye.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1006-2067

Cilt / Issue: 3(2), 285-293 **Geliş Tarihi:** 31.08.2023 **Kabul Tarihi:** 22.10.2023

Atıf: Aydın, İbrahim. "Kitâbu'l- Bedî'". Ebû'l-Abbâs Abdullâh b. Muhammed el-Mu'tezz-Billâh b. Ca'fer el-Mütevekkil-Alellah el-Abbâsî, *İLSAM Akademi Dergisi* 3/1 (Ekim 2023), 285-293.

Dipnot: İbrahim Aydın, "Kitâbu'l- Bedî'". Ebû'l-Abbâs Abdullâh b. Muhammed el-Mu'tezz-Billâh b. Ca'fer el-Mütevekkil-Alellah el-Abbâsî, *İLSAM Akademi Dergisi* 3/1 (Ekim 2023), Sayfa

ÖZ

Hicrî 278 yılında İbnü'l-Mu'tez (ö. 296/908) tarafından yazılmış olan *Kitâbu'l-Bedî'* isimli kitap, belagat alanında kaleme alınmış ilk müstakil eser olma özelliği taşımaktadır. Eserde, kaynaklarda dağınık halde yer alan belâgat sanatları bir araya getirildiği gibi kullanımı yaygın olan fakat belirli bir ismi olmayan bazı sanatlar da kavramlaştırılmıştır. Eserin yazıldığı dönemde Abbâsî şairleri, belagat sanatlarına büyük önem göstermiş ve bu sanatları şiirlerinde çokça kullanmışlardır. Üstelik birçok şair, bu sanatların yeni olduğunu ve daha önce şiirlerde kullanılmadığını iddia etmiştir. Müellif bu iddia üzerine, bu sanatların yeni olmadığı tezini savunmuş, söz konusu eserinde şiirlerde kullanılan ve yeni olduğu iddia edilen belagat sanatlarının önceki dönem şiirlerde kullanıldığını kadim şairlerin şiirlerinden örnekler getirmek suretiyle ispat etmiştir. Ayrıca şiirin yanı sıra ayet, hadis ve sahâbe sözleri ile bu savını güçlendirmiştir. Eser, şiir tenkidi bakımından da önemli bir konuma sahiptir. "Bedî' [Sanatları]" ve "Mehâsinu'l-Kelâm ve's-Şi'r" şeklinde iki bölümden oluşan eserde, 18 belagat sanatına yer verilmiştir. Eser, 1982 yılında Beyrut'ta basılmış

olup 97 sayfadır.

Anahtar Kelimeler: Arap dili ve Belâgatı, İbnü'l-Mu'tez, Kitâbu'l-Bedî', Belagat Sanatları, Edebî Tenkit.

ABSTRACT

The book named Kitâb al-Badî', which was written by Ibn al-Mu'taz in 278 A.H., has the feature of being the first work written in the field of rhetoric. In the work, rhetoric arts that are scattered in the sources are brought together and some arts that are widely used but do not have a specific name are conceptualized. In the period when the work was written, Abbasid poets gave great importance to the arts of rhetoric and used these arts in their poems. Moreover, many poets claimed that these arts were new and had not been used before. Upon this claim, the author defended the thesis that these arts were not new and proved by bringing examples from the poems of ancient poets that the rhetoric arts used in poems and claimed to be new were utilized in poems of the previous period. In addition to poetry, he strengthened this argument with verses, hadiths, and the companions' words. The work also has an important position in terms of poetry criticism. In the work, which consists of two parts as "[Arts of] al-Badî'" and "Mahâsin al-Kalâm wa'l-Şi'r", 18 rhetoric arts are included. The work was published in Beirut in 1982 and has 97 pages.

Keywords: Arabic language and rhetoric, Ibn al-Mu'taz, Kitâb al-Badî', Art of Rhetoric, Literary Criticism.

İbnü'l-Mu'tez (ö. 296/908), 3./9. asrın önde gelen şair ve ediplerinden biridir. Küçük yaştan itibaren şiire ve edebiyata yönlendirilen müellif, ilgisi ve yeteneği sayesinde kısa sürede söz konusu alanlarda büyük başarılar elde etmiştir. Dönemin önde gelen şair ve edipleri ile karşılıklı şiirlerin okunduğu ve edebî müzakerelerin yapıldığı edebiyat meclisleri onun bu başarısında önemli rol oynamıştır. Müellif, şiir başta olmak üzere edebî tenkit, belagat ve tabakât gibi edebiyatın farklı dallarında çok sayıda eser kaleme almış, fakat bunların çok azı günümüze ulaşabilmiştir. Bu eserler içerisinde müellifin, tanıtımını yapacağımız *Kitâbu'l-Bedî*' isimli eseri belagat ilmi açısından ayrı bir önem taşımaktadır.

Kitâbu'l-Bedî' , belagat sanatları ile ilgili tasnif edilen ilk eser olup¹ içinde belagat konularının bazı kuramları yer almaktadır. İbnü'l-Mu'tez'e kadar belagat ilmine dair müstakil bir eser bulunmamaktadır. Bununla birlikte belagat konularının farklı bilim dallarına ait kitaplarda dağınık bir şekilde yer aldığı ve terminoloji oluşmadığı için de birçoklarının isim olarak bilinmediği görülmektedir. İbnü'l-Mu'tez, daha önce dağınık halde olan bu belagat kuramlarını bir arada toplamak amacıyla söz konusu bu kitabını telif etmiştir.² O, eserinde sadece mevcut olan bu sanatları bir araya getirmekle yetinmemiş, edebî kaynaklarda bedî' (eşsiz/harika) olarak addedilen fakat belirli bir isim zikredilmeyen bazı sanatlar için de yeni isimler koyarak belagate çok sayıda kavram kazandırmıştır. *Kitâbu'l-Bedî*' , belagat alanında yazılan ilk eser olduğundan doğal olarak İbnü'l-Mu'tez de bedî' ilmi ile ilgili eser yazan ilk müellif olma vasfını kazanmıştır. Nitekim onun bu özelliği edebiyatçılar tarafından da kabul edilmiş, bedî' i bir sanat olarak ilk kez ele alan, onun prensiplerini ve ana konularını inceleyen müellif olarak kabul edilmiştir.³ İbnü'l-Mu'tez, bu konuda kendisinin öncü olduğunu ve ilk eseri kendisinin yazdığını açıkça belirtmiştir. *Kitâbu'l-Bedî*' isimli eserinde bedî' sanatlarını açıkladıktan sonra yapmış olduğu açıklamasında bedî' sanatlarının bir araya getirilmediğini, bununla birlikte kendisinden önce hiç kimsenin bu konuda bir çalışma yapmadığını ifade etmiş ve söz konusu bu kitabı H. 274 tarihinde kendisinin yazdığını belirtmiştir.⁴ Bu nedenle eser, Arap belâgat ilminde özellikle de bedî' alanında öncülük eden bir deneme, İbnü'l-Mu'tez de bu ilmin kurucusu olarak kabul edilebilir. Buna göre *Kitâbu'l-Bedî*'

1 Ebû Hilâl el-Hasan b. Abdullâh b. Sehl el-Askerî, *el-Evâil*, thk. Muhammed es-Seyyid el-Vekil (Tanta: Dâru'l-Beşîr, 1987), 385; Muhammed Vehbi Dereli, *Arap Edebiyatında Bedîyye Geleneği ve Suyûtî'nin Nazmu'l-Bedî Adlı Eseri* (Konya: Palet Yay. 2021), 25.

2 Mâzin el-Mubârek, *el-Mucez fî Târîhi'l-belâga* (Dimeşk: Dâru'l-Fikr 1999), 66.

3 Dereli, *Arap Edebiyatında Bedîyye Geleneği ve Suyûtî'nin Nazmu'l-Bedî Adlı Eseri*, 25.

4 Ebû'l-Abbâs Abdullâh b. Muhammed el-Mu'tez-Billâh b. Ca'fer el-Mütevekkil-'Alellâh el-Abbâsî, *Kitâbu'l-Bedî*' , nşr. Ignatius Kratchkovsky (Beyrut: Dâru'l-Mesîra, 1982), 58.

Arap belagatinin tarihi seyrinde önemli bir dönüm noktası olduğu gibi tenkit nazariyesinin gelişiminde de önemli bir başlangıçtır.⁵ Kitapta yer alan bazı bedi' sanatları ilk defa İbnü'l-Mu'tez tarafından ortaya konmuş ve isimlendirilmiştir.⁶ Eserde ona ait yeni kavramların olması ise eserin değerini daha da artırmıştır.

Her kitabın bir yazılma nedeni vardır. İbnü'l-Mu'tez, söz konusu eseri yazma nedenini şöyle ifade etmektedir:

“Bu kitabı yazmadaki amacımız muhdes (yenilikçi) şairlerin mütekaddim şairlerden farklı bir şey ortaya koymadıklarını insanlara bildirmektir.”⁷

Eserin mukaddimesinde de eseriyle ilgili bilgi verirken şu açıklamalara yer vermektedir:

“Biz bu kitabımızın konuları içerisinde Kur'ân, hadis, dil, Sahabe ve Arap sözleri ile mütekaddim şairlerin şiirlerinde tespit ettiğimiz bazı sanatları muhdes şairlerin sonradan ortaya koymadıkları bilinsin diye size sunduk.”⁸

İbnü'l-Mu'tez'e göre muhdes âlimlerin kullandıkları bedi' sanatları sonradan icat edilmiş sanatlar değildir. Zira ortaya atılan ve onlar tarafından da kullanılan bu sanatlar daha önce de var olup mütekaddim âlimler tarafından kullanılmıştır. Dolayısıyla muhdes âlimler yeni bir bedi' sanatı icat etmemiş, sadece var olan bedi' sanatlarını kullanmışlardır.⁹ İbnü'l-Mu'tez'in bir diğer gayesi de kendisinin de belirttiği gibi bu eserin edebiyatçılar için faydalı olması ve belagat alanında onlara ışık tutmasıdır.¹⁰ İbnü'l-Mu'tez, kitabı yazma nedeni ile ilgili olarak bu açıklamalara yer verirken özellikle son dönem edebiyatçılar tarafından da

5 Refika b. Recep, “et-Tefkîru'n-nakdî ve'l-belâgî fi Kitâbi'l-Bedî' li İbnü'l-Mu'tez el-Abbâsî”, (Erişim 7 Haziran 2023).

6 İbnü'l-Mu'tez'in ilk defa ortaya koyduğu ve isimlendirdiği bedi' sanatları şunlardır: *Rucû'*, *Te'kidü'l-medh bimâ yüşbihü'z-zem*, *Tecâhülü'l-ârif*, *el-Hezl Yürâdü bihi'l-cedd*, *Hüsnü't-tazmîn*, *Hüsnü'l-ibtidâ*, *İ'tiraz*, *Tecnis (cinas)*, *İ'nat (Lüzum-ü mâ lâ yelzem)*. Bu konuda geniş bilgi için bk. Ebû Ali el-Hasan b. Reşîk el-Kayravânî, *el-Umde fi mehâsini's-ş-i'ri ve Âdâbih ve Nakdih*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamit (by.: Dâru'l-Cil, 1981), 2/48; 2/158-160; Şihâbüddin Ebî's-Senâ Mahmut b. Süleyman el-Halebî, *Kitâbu Husnu't-tevessul ilâ Sinâ'ati't-terasssul* (Mısır: Matbaat-u Emin efendi (h.)1315), 93; Ebû Muhammed Zekiyyüddin Abdülazîm b. Abdilvâhid b. Zâfir el-Mısırî (İbn Ebû'l-İsbâ'), *Tahrîru't-tahbîr fi Sinâ'ati's-ş-i'ri ve'n-nesr ve Beyâni i'câzi'l-Kur'ân*, thk. Hafnî Muhammed Şeref (yy.: yy. ts.)168; Muhammed Abdulmun'im Hafâcî, *İbnü'l-Mu'tez ve Turâsuhü fi'l-edeb ve'n-nakd ve'l-beyân* (Beyrut: Dâru'l-Cil 1991), 582, 585, 588, 589; Abdülaziz Atik, *Fî'l-belâgati'l-'Arabiyye: 'İlmu'l-Bedî'* (Beyrut-Lübnan: Dâru'n-Nehzati'l-'Arabiyye, ts.), 117.

7 İbnü'l-Mu'tez, *Kitâbu'l-Bedî'*, nşr. Ignatius Kratchkovsky, 3.

8 İbnü'l-Mu'tez, *Kitâbu'l-Bedî'*, nşr. Ignatius Kratchkovsky, 1.

9 Mubârek, *el-Mucez*, 66.

10 İbnü'l-Mu'tez, *Kitâbu'l-Bedî'*, 58.

söz konusu eser ile ilgili bazı görüşler ileri sürülmüştür. Modern dönem şair ve eleştirmenlerinden İzzüddin el-Münâsara, bedî' ilminin ortaya çıkışına ve İbnü'l-Mu'tez'in kitabını yazmadaki temel hedefine yönelik şu açıklamalara yer vermiştir:

“Bedî' ilmi, muhdes şairlerin şiirlerinden önce kadim dönem şiirlerinde doğmuş ve İbnü'l-Mu'tez aracılığı ile ortaya çıkmadan önce de şiirlerde kullanılmıştır. Kendi dönemindeki eleştirmen ve şairlerin, bedî' ilminin mucidi olduklarını iddia ettikleri görülmektedir. Bu nedenle İbnü'l-Mu'tez'in temel hedefi, bedî' ilminin kadim şiirlerde doğaçlama bir şekilde var olduğunu kanıtlamak olmuştur.”¹¹

Kitâbu'l-Bedî' üzerinde araştırma ve incelemelerde bulunan Mâzin el-Mubarek de belagat tarihi ile ilgili çalışmasında İbnü'l-Mu'tez'in kitabı yazmaktaki amacı ile ilgili şu görüşlere yer vermektedir:

“İbnü'l-Mu'tez'in asıl gayesi mütekaddim âlimlerin hakkını teslim etmek ve onlara karşı haksızlık etmemektir. Bunun yanı sıra muhdes âlimlerin ve taraftarlarının bir kısmının asılsız iddialarını boşa çıkarmak; yeni olmayan bedî' sanatlarını kendilerinin icat ettiği safsatasını ortadan kaldırmaktır. Kendi gibi düşünen diğer bir kısım muhdes âlimlerin ise yanlarında olmak ve onlara da hak ettikleri değeri vermektir.”¹²

Bu modern edebiyatçılar gibi bazı edebiyatçılar İbnü'l-Mu'tez'in mütekaddim şairleri savunduğunu iddia ederken bazıları ise bu görüşe katılmamış; tam tersi muhdes şairleri destekleme adına bu kitabı yazdığını iddia etmiştir. Biraz garip ve müellifin kendi açıklamaları ile de örtüşmeyen açıklamalardan biri İbtisâm Merhûn es-Saffâr'a (ö. 1961)¹³ aittir. Demektedir ki “İbnü'l-Mu'tez'in bu kitabını ve diğer edebî tenkitle ilgili görüşlerini incelediğimizde onun bilimsel bir amaç ve edebî bir saikle muhdes şiiri savunmak için *Kitâbu'l-Bedî'* isimli eserini yazmaya niyetlendiğini görmekteyiz. Bu nedenle üzerine düşen görevin ancak, muhdes şairlerin ayıplandıkları bedî' sanatları için bir metot belirlemek, bunun da -hem edebî alanda söz sahibi hem de yenilikçi şiirlere karşı mutaassıp tenkitçilerin görüşlerinde etkili olan- mütekaddim şairlere dayandırmakla gerçekleşebileceğini görmüştür.”¹⁴ Açıklamaya göre muhdes şairler, o dönemde

11 el-Mevsû'atu'l-'Arîga ('Arîg), “el-Bedî' li İbnü'l-Mu'tez” (Erişim 03.01.2021).

12 Mubârek, *el-Mûceze*, 67.

13 Iraklı kadın şairlerdendir. Zamanının şairleri ile şiir tartışmaları yapmıştır. *Dîvan-u şî'ri 'ş-şa' bî* ve *Dîvan-u şî'rin Fasîh* isimli popüler ve fasîh şiirlerde yazmış olduğu divanları vardır. Bağdat'ta doğan Saffâr, Necef'te vefat etmiştir. bkz. Kâmil Selman el-Cubûri, *Mu'cemu 'ş-şu'arâ' mine 'l-'asri 'l-câhili Hattâ Sene 2002* (Beyrut-Lübnan: Dâru'l-Kutubi'l- 'İlmiyye 2003), V/369.

14 'Arîg, “el-Bedî' li İbnü'l-Mu'tez”.

bedî sanatlarını kullanmalarından dolayı eleştirildikleri, İbnü'l-Mu'tez'in de onları savunmaya geçtiği ve bu nedenle de sanatları temellendirme gayreti içine girdiği anlaşılmaktadır. Yani İbnü'l-Mu'tez, kadim taraftarlarına bu sanatların öncesi olup yeni ortaya çıkmadığını dolayısıyla muhdes şairlere karşı yersiz eleştirilerde bulduklarını ifade etmek istemiş ve bu düşüncesini de eser yazarak ispat etmiştir. Demek oluyor ki İbnü'l-Mu'tez, muhdes şairlerin şiirlerinde bedî sanatlarını kullanmalarından dolayı ayıplanmalarını gerektiğini savunmuştur. Hâlbuki o dönem şairlerin eleştirilmelerindeki temel sebep bu sanatları kullanmaları değil bunları kendilerine nispet etmeleridir. Bu durum İbnü'l-Mu'tez'in yukarıda değindiğimiz açıklamalarından da açıkça anlaşılabilir. Bu nedenle onun muhdes şairleri koruma fikri pek de isabetli görünmemektedir. Ayrıca bu kitabı yazmadaki amacının birilerini desteklemekten ziyade onun Arap belagatine ve edebî tenkide katkıda bulunmak olduğu söylenebilir. Zira İbnü'l-Mu'tez, bu eserde yeni bedî sanatlarında takip edilecek kadim metotlar ortaya koyarak muhdes şairlere de öncülük etmiştir. Eserin Arap belagatinin gelişmesinde açılan ilk kapı olması ise göz ardı edilmemelidir.

Eser, “*Bedî sanatları*” ve “*Mehâsinu'l-kelam ve 'ş-şi'r*” (şiir ve nesirde yer alan güzellikler) olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde “*İstiare, Tecnis, Mutâbakat (Tıbâk), Reddî'l-'acz 'ale's-sadr ve el-Mezhebü'l-kelâmî*” olmak üzere beş temel bedî sanatları ele alınmıştır.¹⁵ İkinci bölümde ise şiir ve nesirde yer alan güzelliklerden bahsedilmiştir. Yalnız İbnü'l-Mu'tez, burada söz konusu güzellikler ile ilgili bir adet ve sayıdan bahsetmemiş, hatta kesin bir sayı vermenin doğru olmayacağını ifade etmiştir. Bedî sanatını ise bir inceleme ve deneme amacıyla beş olarak sınırladığına özellikle vurgu yapmıştır. Eserinde bu konu ile ilgili şu açıklamaya yer vermektedir:

“Şimdi biz, şiir ve kelamda yer alan bu güzelliklerin bir kısmını burada ele alacağız. Bu güzelliklerin sayısı çok olduğu için bunların tamamını bildiğimizi ve ortaya koyduğumuzu iddia etmemiz doğru değildir. Bilmediğimiz ve burada zikretmediğimiz bazı güzellikler de olabilir. Biz cehaletimizden veya bilgi darlığımızdan değil de sadece bir deneme (başlangıç) olması için böyle bir yol izledik. Bizim temennimiz bu kitabın edebiyatçılar için faydalı olması ve kitabı inceleyenlerin bedî sanatlarını beş sanat ile sınırladığımızı ve bununla yetindiğimizi bilmeleridir. Bize uymak isteyenler bedî sanatlarını beş sanat olarak sınırlayabilirler; şayet şiir ve nesirde yer alan güzelliklerden bedî sanatlarına bir şey ekleyebiliyorlarsa – ki bizim görüşümüzün dışında bir şey getiremezler- bu da onların kendi tercihleridir.”¹⁶

¹⁵ İbnü'l-Mu'tez, *Kitâbu'l-Bedî*, 3-57.

¹⁶ İbnü'l-Mu'tez, *Kitâbu'l-Bedî*, 58.

İbnü'l-Mu'tez'in eserinde yer verdiği şiir ve nesirde bulunan güzellikler ise şöyledir: “*İltifât, İ'tiraz, Rucû', Husnü'l-hurûc, Te'kîdü'l-medh bimâ yüşbihü'z-zemm, Tecâhülü'l-ârif, el-Hezl-ü yürâdü bihi'l-cedd, Ta'rîz, el-İfrâd fi's-sıfa (Mübâlağa), Hüsnü'l-teşbîh (Teşbîh), Hüsnü'l-ibtidâ.*”¹⁷

Burada bir konunun daha altını çizmekte fayda vardır. İbnü'l-Mu'tez, az önce de değindiğimiz gibi kitabında bir taksime gitmiş ve belagat sanatlarını, bedî' sanatları ile şiir ve nesirde bulunan güzellikler diye ikiye ayırmıştır. Müellifimiz bu taksim ile gerçek bir ayrımı kastetmemiştir. Çünkü ona göre bu her iki kısım da bedî' sanatları arasında yer almaktadır. Nitekim o, eserinde bütün bu sanatları bedî' dediğini açıkça beyan etmiş, ayrıca yukarıda da değindiğimiz gibi bir deneme amacıyla bedî' sanatlarını beş olarak ele aldığını söylemiştir. Günümüzde bazı araştırmacılar da bu görüşte olup İbnü'l-Mu'tez'in bir ayrıma gitmediğini söylemişlerdir.¹⁸

İbnü'l-Mu'tez, eserinde sanatları tek tek ele almış, bunlardan bazı kavramlara açıklık getirirken bazılarını ise sadece isim olarak değinmiştir. Daha sonra kadim ve muhdes diye iki ayrı başlık açarak dönemlere ait örnekler getirmiştir. Kadim dönemde ayet, hadis, sahabe sözü, Arap sözleri, şiir ve nesir örneklerini; muhdes dönemde ise tabiin sözleri, günlük konuşmalarda kullanılan sözler ile nesir ve şiir örneklerine yer vermiştir. Örnekleri kronolojik sıraya göre getirme konusunda da bir hayli titiz davranmıştır. Örneklerde zaman zaman sanatın icra edildiği kelimeleri belirtmenin yanı sıra bunlara lügat ve anlam yönünden de katkı sağlamıştır. Kitapta az da olsa müellifin edebî zevkini ortaya koyan değerlendirmeleri de yer almaktadır. Özellikle bazı sanatların sonlarında “*Ayıplı/Kusurlu*” başlıkları altında kusurlu sanatların bedî' kabul edilemeyeceğini -her ne kadar birçoğunun sebebini açıklamasa da- farklı örnekler getirerek okuyucularına sunmuştur. Bununla birlikte eserde şiirler sahiplerine nispet edilmiş, az da olsa bazı şiirler şairleri belirtilmeden zikredilmiştir. Ayet ve hadislerin ise sadece ilgili yerlerine atıfta bulunulmuş, bu konuda fazla detaya girilmemiştir. Bununla ilgili eserin mukaddimesinde “Bu kitabımızda meşhur hadisler tercih edilmiş ve çalışmanın hacmi uzun olmaması için hadislerin senetleri zikredilmemiştir.” açıklamasına yer verilmiştir.

Kitap, ilk eser olma nedeniyle alanında önemli bir konuma sahiptir. Zira sanatlar belagat adı altında belirli bir sistematığe göre ilk olarak bu eserde yer almıştır. Eser, belagat ilminin gelişmesine de önemli bir kapı aralamıştır. Kitabın o dönemde edebiyat dünyasında yaygın bir iddia üzerine yazıldığı gayet açıktır.

¹⁷ İbnü'l-Mu'tez, *Kitâbu'l-Bedî*, 58-77.

¹⁸ bkz. Tâcussir el-Ceylânî, *el-Beyân fi şî'ri İbnü'l-Mu'tez* (Sudan-Hartûm: el-Cezîre Üniversitesi, Arap Dili ve İslâmî Araştırmalar Bölümü, Doktora Tezi, 2017), 46.

Müellif, şairlerde kullanılan belagat sanatlarının yeni ortaya çıktığı iddiasında bulunan şairlere bunun doğru olmadığını ve önceki dönem dinî ve edebî metinlerde de var olduğunu savunmuş ve bu savını da kitabında kanıtlamıştır. Örneklerde yer alan bazı sanatların belagat açısından kusurlu olduğuna dikkat çekmek suretiyle hem kendisinin edebî yetkinliğini ortaya koymuş hem de kitaba ayrı bir önem katmıştır. Bununla birlikte kitapta belirli bir düzen takip edilmediğinden bazı eksikliklerin olduğu da gözlerden kaçmamaktadır. Eserin, erken dönemde yazılması nedeniyle konuların belirli bir sistematığe göre işlenmediği söylenebilir. Örneğin bazı kavramların tanımına yer verilirken bazılarının kine hiç değinilmemiş, kavramın belirtilmesinden sonra direkt olarak örneklere geçilmiştir. Bazı kavramlar detaylı bir şekilde anlatılırken bazıları ise oldukça kısa tutulmuştur. Sanatlar için getirilen örneklerde ise sayısal ve tür yönünden bir denklik gözetilmemiş; bazı sanatlara az, bazılarına ise çok fazla örnek verilmiştir. Yine bazılarında ayet, hadis, şiir ve Sahabe sözlerinden örnekler getirilirken bazılarında ise bunlardan sadece biri örnek olarak getirilmiştir. Sanatlara yöneltilecek bazı eleştirilerde bunların sadece kusurlu olduğu ifade edilirken bazılarında ise kusurun nedeni üzerinde durulmuş, açıklayıcı ve doyurucu cevaplar verilmiştir.

Sonuç olarak H. 278 yılında kaleme alınmış olan bu eser, belagat sanatlarını bir arada toplayan ilk yazılı eserdir. Ayrıca belagat alanında atılmış önemli bir adım olmakla birlikte edebî sanatların gelişmesine öncülük etmiş, ilk dönemden itibaren dinî ve edebî metinlerde belagat sanatlarının kullanıldığını açıkça ortaya koymuştur. Eser, belagatin yanı sıra şiir tenkidi ve okuyucularına ayrı bir edebî zevk sunması açısından da önem arz etmektedir. Eserin hem belagat sanatları hem de edebî tenkit açısından incelenmesi dönemin edebî gelişmelerini aydınlatması açısından yararlı olacağı gibi edebî bakış açısında da yeni ufuklar açacaktır.

EK BEYAN / DECLARATION

Makalenin tüm süreçlerinde İLSAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

In all processes of the article, ILSAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA

'Arîg, el-Mevsû'atu'l-'Arîga. "el-Bedî' li İbnu'l-Mu'tez". Erişim 03.01.2021. <https://areq.net>

Atik, Abdülaziz. *Fî'l-belâgati'l-'Arabiyye: 'İlmü'l-Bedî'*. Beyrut-Lübnan: Dâru'n-Nehzati'l-'Arabiyye, ts.

Ceylânî, Tâcussir. *el-Beyân fî şî'ri İbnü'l-Mu'tez*. Sudan-Hartûm: el-Cezîre Üniversitesi, Arap Dili ve İslami Araştırmalar Bölümü, Doktora Tezi, 2017.

Cubûrî, Kâmil Selman. *Mu'cemu's-şu'arâ' Mine'l-'asri'l-câhilî Hattâ Sene 2002*. Beyrut-Lübnan: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 2003.

Dereli, Muhammet Vehbi. *Arap Edebiyatında Bedîyye Geleneği ve Suyûtî'nin Nazmu'l-Bedî Adlı Eseri*. Konya: Palet Yay., 2021.

Ebû Hilâl el-Askerî, el-Hasan b. Abdullâh b. Sehl. *el-Evâil*. thk. Muhammed es-Seyyid el-Vekîl. Tanta: Dâru'l-Beşîr, 1987.

Hafâcî, Muhammed Abdulmun'im. *İbnü'l-Mu'tez ve Turâsuhû fî'l-edeb ve'n-nakd ve'l-beyân*. Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1991.

Halebî, Şihâbüddin Ebî's-Senâ Mahmut b. Süleyman. *Kitâbu Husnu't-tevessül ilâ Sinâ'ati't-terassül*. Mısır: Matbaatu Emin Efendi (h.)1315.

İbn Ebû'l-İsbâ', Ebû Muhammed Zekiyyüddîn Abdülazîm b. Abdilvâhid b. Zâfir el-Mısırî. *Tahrîru't-tahbîr fî Sinâ'ati's-şî'ri ve'n-nesr ve Beyâni i'câzi'l-Kur'ân*, thk. Hafnî Muhammed Şeref. yy.: yy. ts.

İbn Receb, Refîka. "et-Tefkîru'n-nakdî ve'l-belâgî fî Kitâbi'l-Bedî' li İbnu'l-Mu'tez el-Abbâsî". Erişim 7 Haziran 2023. <https://www.awraqthaqafya.com/585/>

İbnü'l-Mu'tez, Ebû'l-Abbâs Abdullâh b. Muhammed el-Mu'tez-Billâh b. Ca'fer el-Mütevekkil-'Alellâh el-Abbâsî. *Kitâbu'l-Bedî'*. nşr. Ignatius Kratchkovsky. Beyrut: Dâru'l-Mesîra, 3. Baskı, 1982.

Kayravânî, Ebû Ali el-Hasan b. Reşîk. *el-'Umde fî Mehâsini's-şî'ri ve Âdâbih ve Nakdih*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamit. by.: Dâru'l-Cîl, 1981.

Mubârek, Mâzin. *el-Mûcez fî Târîhi'l-belâga*. Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 1999.